

O UNUTARNJOJ KOHEZIJI GORIČKOG TERITORIJA U XII. I XIII. STOLJEĆU*

Reinhard HÄRTEL
Institut für Geschichte
Universität Graz
Heinrichstrasse 26, A 8010 Graz

UDK 94(436)''11/12''
Izvorni znanstveni rad

Unatoč oskudnosti vijesti o upravnoj povezanosti razbacanih posjeda grofova goričkih, one u svojoj ukupnosti ipak omogućuju opći uvid u administrativno djelovanje te aristokratske obitelji, osobito njezina odnosa prema glavnom izvoru iz kojeg je imenovala i postavljala službenike – svojim ministerijalima. Uzimajući u obzir da bi se pojedini ministerijali trebali u principu više pojavljivati u blizini svojih domicilnih sjedišta, a manje u udaljenim predjelima, broj je njihovih dokumentima posvjedočenih pojavljivanja u zamjetno udaljenim mjestima dosta značajan. U pravilu se pojedini članovi jedne ministerijalske obitelji nalaze u matičnoj regiji, a drugi se članovi iste obitelji redovito nalaze u udaljenim krajevima kao članovi pratnje grofova goričkih. Ta, vrlo uska skupina upravitelja bila je u neprestanom kontaktu s najudaljenijim dijelovima Grofovije, što se podudara sa začecima svijesti o zajednici koja je mogla već tijekom XII. i prve polovice XIII. st. povezati posjede goričkih s ovu i s onu stranu Karnijskih Alpi.

Ključne riječi: Gorička grofovija, uprava, ministerijali, XII. – XIII. st.
Keywords: County of Gorizia, administration, ministeriales, 12th and 13th centuries.
Parole chiave: Contea di Gorizia, amministrazione, ministeriali, XII – XIII sec.

Gorički grofovi vjerojatno su prvi na prostoru istočnih Alpa i sjevernog Jadrana uspjeli formirati teritorijalnu cjelinu koju možemo smatrati pretečom tzv. Unutarnje Austrije, iako u smanjenom opsegu. Početkom XII. st. grofovi Lurngau (u Koruškoj), članovi loze Meinard, nastanili su se u Gorici i Furlaniji, dobili su na upravljanje Akvilejski patrijarhat, a kasnije u istom stoljeću, tad već s titulom "grofova Goričkih", proširili su se u Istru, s Pazinom kao središtem.¹ U narednom stoljeću uslijedila

* Prošireni tekst referata održanog na Međunarodnom znanstvenom skupu obilježavanja 50. obljetnice DAPA i 220. obljetnice ukinuća Pičanske biskupije, održanog u Pičnu, Gračišću i Pazinu (23. i 24. listopada 2008.)

¹ O podrijetlu ove loze vidi: Heinz DOPSCH – Therese MEYER, »Von Bayern nach Friaul. Zur Herkunft der Grafen von Görz und ihren Anfängen in Kärnten und Friaul, Krain und Istrien«, *Zeitschrift für Bayerische Landesgeschichte* 65, München, 2002., str. 293 – 370. Noviju rekonstrukciju povijesti kuće sastavio je: Wilhelm BAUM, *Die Grafen von Görz in der europäischen Politik des Mittelalters*, Klagenfurt, 2000.; talijansko izdanje: *I conti di Gorizia. Una dinastia nella politica europea medievale*, La clessidra di Clio 21,

je ekspanzija u Kranjsku. Tako su grofovi oformili političku jedinicu naseljenu njemačkim, romanskim i slavenskim stanovništvom, smještenu dijelom u Svetom Rimskom Carstvu, a dijelom u Kraljevini Italiji, te djelomice pod salzburškom, a djelomice pod akvilejskom crkvenom provincijom, imenom Gorička grofovija. Teško je naći još neku onodobnu političku tvorevinu u istočnim Alpama koja bi bila geografski toliko rascjepkana poput Goričke grofovije, a povrh toga visoke planine dodatno naglašavaju takav dojam.²

Isprva su na tom području – od Lienza do Gorice, a potom do Pazina – nedostajale gotovo sve strukturalne pretpostavke za jačanje veza među različitim posjedima koje su stekli grofovi Gorički. No taj je problem bio prisutan na čitavom alpskom području. Dovoljno je spomenuti knezove Savojske i njihove posjede s obje strane zapadnih Alpa, međusobno vrlo različite strukture.³ Upravo ova situacija predstavlja poticaj za istraživanje tragova – recimo to tako – stanovitog približavanja pojedinih teritorija u početnom razdoblju formiranja Goričke grofovije. U nastavku se dakle neću baviti Pazinom izravno, već posredno, tj. kao jednim od sastavnih dijelova Goričke grofovije u nastajanju.

Istina, za razdoblje razvijenoga srednjeg vijeka iznimno su rijetke uporišne točke za istraživanje ovakve vrste, ali one ipak postoje. U kontekstu pokušaja tadašnjih gospodara da organiziraju sve te konglomerate posjeda, stečene s različitih naslova, institucija ministrijala oduvijek je imala prvorazrednu ulogu. Što se tiče Goričke grofovije, to je već istaknuo Peter Štih, s posebnim osvrtom na Istru i Kranjsku i s naglaskom na razdoblje razvijenoga i kasnog srednjeg vijeka.⁴ Evo važnijih nalaza glede toga: vijesti koje se odnose na ministrijale grofova Goričkih pojavljuju se nešto nakon polovice XII. stoljeća. Prvi poznati nam ministrijali imali su sjedišta u Koruškoj, odnosno istočnom Tirolu, u okolici Lienza (shodno današnjoj

Gorizia, 2000.

² O razvoju Goričke grofovije vidi, uz već klasično djelo: Hermann WIESFLECKER, »Die politische Entwicklung der Grafschaft Görz und ihr Erbfall an Österreich«, *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung* 56, Graz, 1948., str. 329 – 384, sad i sažeti pregled: Peter ŠTIH, »I conti di Gorizia, signori di Gorizia, della Carniola e dell'Istria«, u: Sergio TAVANO (ur.), *Conti e cittadini. I Goriziani nel medioevo*, La clessidra di Clío 22, ²Gorizia, 2001., str. 123 – 136; pretisak na slovenskom jeziku: »Goriški grofje kot deželni gospodje na Goriškem, Kranjskem in v Istri«, u: Peter ŠTIH, *Srednjeveške goriške študije. Prispevki za zgodovino Gorice, Goriške in goriških grofov*, Nova Gorica, 2002., str. 132 – 145.

³ Guido CASTELNUOVO, »Parentele di signori e ufficiali fra i due versanti alpini del principato sabauda nel tardo medioevo«, u: Gian Maria VARANINI (ur.), *Le Alpi medievali nello sviluppo delle regioni contermini*, Europa mediterranea, Quaderni 17, Napoli, 2004., str. 181 – 194, poglavito str. 181, 185, 191 te 193.

⁴ Peter ŠTIH, *Studien zur Geschichte der Grafen von Görz. Die Ministerialen und Milites der Grafen von Görz in Istrien und Krain*, Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung, Ergänzungsband 32, Wien – München, 1996. Originalno izdanje na slovenskome: *Goriški grofje ter njihovi ministeriali in militi v Istri in na Kranjskem*, Ljubljana, 1994. U nastavku, bibliografija koja je već citirana u ovom Štihovom djelu, navodi se samo iznimno. Vidi također: ISTI, »Il posto dei ministeriali nell'organizzazione e nell'amministrazione dei conti di Gorizia«, u: Sergio TAVANO (ur.), *La contea dei goriziani nel medioevo*, La clessidra di Clío 23, Gorizia, 2002., str. 87 – 104; pretisak na slovenskome: »Vloga ministerialov pri izoblikovanju in upravljanju dominija goriških grofov«, u: ISTI, *Srednjeveške goriške študije...*, str. 146 – 158.

administrativnoj podjeli). O posjedima tih ministerijala, međutim, do sredine XIII. st. ne zna se gotovo ništa, osim ono malo što se da zaključiti po njihovim plemićkim titulama i rijetkim zavjetnim darovima.

Nepotrebno je ovdje praviti digresiju na temu ekspanzije grofova Goričkih u unutrašnjost Istre, preuzimanjem samog pazinskog kaštela od porečkog biskupa 1194. godine, ali bez pripadajućih ministerijala. Stoga su Gorički bili primorani preseliti neke svoje ministerijale sa Sjevera u Istru. Detalje tih događanja tek bi trebalo proučiti, ali podrijetlo mnogih obitelji ministerijala Goričkih i dalje je obavijeno velom tajne.⁵

Glede povjeravanja administrativnih dužnosti goričkim ministerijalima može se gotovo uvijek utvrditi, kada se radi o preseljenju u područje udaljeno od njihova vlastitog sjedišta, njihovo premještanje sa Sjevera na Jug, a samo iznimno s Juga na Sjever.⁶ Kako bi se izbjeglo nesporazume, želio bih pojasniti da u ovom smislu koristim pojam »Sjever« za Korušku i Pustertal i »Jug« za sve ostalo, tj. Furlaniju – Julijsku krajinu, Istru i Kranjsku. U ovom kontekstu granicu Sjever – Jug čine Karnijske Alpe i Karavanke.⁷ Tvrđnje Petera Štiha o mobilnosti goričkih ministerijala mogu biti potkrijepljene nekim potvrđenim brakovima sklopljenim između obitelji sa Sjevera i s Juga⁸ te zavjetnim darovima od strane nekog goričkog ministerijala iz Koruške jednoj crkvi u Furlaniji.⁹

Izgleda da su i sami grofovi tijekom XII. stoljeća boravili više u sjevernom dijelu svog teritorija, a ne toliko na Jugu. Pa čak ni plemićki naslov »Gorički« nije imao velik značaj u obitelji Meinard, a to se odnosi i na duže razdoblje nakon stjecanja goričkog kaštela. Uostalom, tijekom razvijenoga srednjeg vijeka grofovi Gorički nisu boravili u istoimenom kaštelu onoliko vremena koliko se vjerovalo i tvrdilo, shodno ideji o brzom prijenosu političke moći sa Sjevera na Jug o čemu ne nalazimo potvrde

⁵ ŠTIH, *Studien...*, str. 95 i 174.

⁶ *Isto*, str. 165 – 167 i 176 – 177. Povrh toga utvrđena je određena mobilnost s istoka ka zapadu na južnim posjedima Grofovije.

⁷ U nastavku će goričke isprave biti navedene isključivo pod brojem kao kod: Hermann WIESFLECKER, *Die Regesten der Grafen von Görz und Tirol, Pfalzgrafen in Kärnten*, sv. 1: 957–1271, Innsbruck, 1949. [dalje: WRG + broj regesta]. Potpunost ovih regesta, što se tiče popisa svjedoka, osporila je: Francesca BOSCAROL, »I ministeriali dei conti di Gorizia nel secolo XIII«, *Studi goriziani* 86, Gorizia, 1997., str. 7 – 27, naročito str. 10 i 24. No, ovo je vrlo pretjerano, barem za promatrano razdoblje. Svjedoci su gotovo bez iznimke navedeni cjelovito, kao i u predlošku koji je koristio Wiesflecker. Prema kontroli autora teksta, isti su popisi doista potpuni.

⁸ WRG 367 (o poteškoćama s više mjesta koja su se zvala »Neuenburg« vidi bilješke niže); WRG 455 (zajedno s WRG 429); WRG 484. Vidi i: ŠTIH, *Studien...*, str. 84. O tim brakovima vidi također: BOSCAROL, »I ministeriali...«, str. 17 – 18. O pojedinim osobama spomenutim u citiranim ispravama dalje vidi detaljniji pregled kod: Reinhard HÄRTEL, »Personalunion oder mehr? Zum Werden der Grafschaft Görz im Hochmittelalter«, u: Thomas BUSSET – Luigi LORENZETTI – Jon MATHIAE – Reinhard STAUBER (ur.), *L'Autriche intérieure. Im Innern Österreichs*, Histoire des Alpes 10, Zürich, 2005., str. 57 – 73.

⁹ WRG 279 (datacija »cca. 1184« je odbačena); WRG 407, 408, 429 i 455. Vidi: Reinhard HÄRTEL, »Die Rosazzer Quellen und die Grafen von Görz«, *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung* 111, Wien – München, 2003., str. 44 – 103, naročito str. 65.

u izvorima.¹⁰ Ovo stajalište, kako se čini, potvrđuje činjenica da su u Lienzu utvrđeni dvorski upravitelji Goričkih (tek) počev od 1216. godine. Ova se činjenica tumači čestim odsustvom samih grofova, vjerojatno s dobrim razlogom.¹¹

Što se ranije nastoji pronaći strukturalne poveznice među goričkim dobrima s ovu i s onu stranu Karnijskih Alpi, to je manje tragova na raspolaganju. Usprkos tome postoje određena uporišta, točnije putovanja goričkih ministerijala u pratnji svoje gospode. Jasno je dakako da grofovi Gorički nisu poznavali ili nisu dovoljno poznavali jezike koji su se koristili na njihovim južnim posjedima, pa se stoga s posebnim naglaskom postavlja pitanje njihove »svite«.¹²

Pitanje je koliko je goričkih ministerijala bilo sposobno pratiti svoju gospodu na područjima udaljenim od svojih matičnih posjeda, i koliko su ih puta mogli ili morali pratiti na taj način. Takva su putovanja, naravno, pružala najbolju priliku ministerijalima da upoznaju druge dijelove goričkog teritorija i steknu poznanstva i prijateljstva unutar grofovskih krugova.

U mogućnosti smo rekonstruirati tu grofovsku svitu, barem donekle, prema popisima svjedoka u grofovskim ispravama.¹³ Nažalost, vrlo se često u ispravama ne spominje mjesto gdje je sklopljen pravni posao, ni mjesto gdje je o tome izdan dokument. Uostalom, u XII. stoljeću plemićki su naslovi još uvijek vrlo nestalni i promjenjivi, pa tako mogu više zamagliti neke obiteljske veze nego ih rasvijetliti. Povrh toga, u pojedinim slučajevima nije jasno može li se određena osoba u datom trenutku već smatrati goričkim ministerijalom ili ne. Uz to se postavlja i problem eventualne dvostruke službe: tako bi se pojedina putovanja mogla sagledavati s više stajališta. Postoje dakle neke metodološke prereke, ali one nisu nepremostive.¹⁴

¹⁰ O razmatranju i ispravku ovog mišljenja vidi: Reinhard HÄRTEL, »Görz und die Görzer im Hochmittelalter«, *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung* [dalje: *MIÖG*] 110, Wien – München, 2002., str. 1 – 66, naročito str. 51 – 62; talijanski prijevod: »I conti di Gorizia e il Friuli del medioevo centrale«, u: TAVANO (ur.), *Conti e cittadini...*, str. 49 – 121. Naravno da opravdano možemo pretpostaviti poneku pogrešku u smještaju dokumentiranih naselja obuhvaćenih »Sjeverom« ili »Jugom«. Na primjer, razumije se da je svakodnevno upravljanje goričkim kaštelom puno slabije dokumentirano nego što su to bili »veliki pothvati« patrijarha u Akvileji ili Čedadu, gdje je obavezno morao biti prisutan neki gorički grof (kao zaštitnik Akvilejske Crkve).

¹¹ Tako navodi: Kamillo TROTTER, *Die Burggrafen von Lienz und zum Lueg*, Schlern-Schriften 105, Innsbruck, 1954., str. 9. Za sada ostavimo otvorenim pitanje je li suprotan zaključak glede nama poznate vlastele iz Lienza opravdan ili ne.

¹² O kulturnoj ne-integraciji grofova Goričkih na Jugu vidi: ŠTIH, *Studien...*, str. 178.

¹³ Potrebno je istaknuti da se naredni citati odnose na isprave u kojima se ministerijali grofova Goričkih pojavljuju u službi (ili barem u sviti) nekog člana grofovske kuće. Pojavljivanje je u drugim ulogama (a da nije istovremeno prisutan neki od Goričkih) vrlo zahtjevan zadatak i ovdje ga nije moguće razmatrati.

¹⁴ Manje teškom čini se problematika da spomen pojedinog »svjedoka« može u principu značiti njegovu punomoć, ali ne nužno i njegovu osobnu nazočnost. Kada se radi o notarskim ispravama (*instrumenta*), to se čini malo vjerojatnim, a u ostalim primjerima jedan grof Gorički nije trebao punomoć nekoga svog ministerijala sa sjedištem u Gorici ili okolici između mjesta Brda i Dornberka, primjerice, za rješavanje neke stvari u Strassburgu u Koruškoj (WRG 330).

*

Razmotrimo najprije goričke ministerijale s plemićkim naslovom koji se odnosi na jedno sjedište u Koruškoj do sredine XIII. stoljeća.¹⁵ Ministerijali s titulom »od Lienza« nerijetko se nalaze u Furlaniji, i još u Kranjskoj sve do Mehova (Meichau), te u Istri do Buja.¹⁶ Drugi ministerijali sa sjedištem u Koruškoj često se javljaju u Furlaniji, ali gotovo nikad u Koruškoj ni u Istri. To vrijedi kako za druge osobe podrijetlom iz Lienza (uključujući i neposrednu okolicu)¹⁷, tako i za plemstvo iz Neuenburga¹⁸, Flaschberga¹⁹, Falkensteina²⁰, Rottensteina²¹, Baldramsdorfa i Gschiazza²², a također i za plemstvo Moosburga²³ i Ebersteina²⁴. Moglo bi se govoriti o nevidljivoj granici između Furlanije i doline Soče i Vipave s jedne, te Koruške i Istre s druge strane. Gorički Pazin i njegova okolica nisu dakle obuhvaćeni ovim razmjenama te se postavlja pitanje odražava li to srednjovjekovnu stvarnost ili je

¹⁵ Radi skraćivanja, gdje je to moguće, korištene dokumente citira se pod brojem kao u izdanju Wiesfleckera. Samo u iznimnim slučajevima navodi se bibliografija pojedinih ministerijalskih obitelji.

¹⁶ Vidi: TROTTER, *Die Burggrafen...*, str. 9 – 11; WRG 305 i 314; WRG 275; WRG 468, 478 i 500; WRG 459, 468, 470, 475, 478, 484, 488, 498, 503, 507, 524, 543 i 558. (Navodni?) Damjan od Lienza koji se zajedno s kaštelanom Henrikom 1251. godine pojavljuje u Čedadu mogao bi biti »kaštelanu«: WRG 558. Vidi: TROTTER, *Die Burggrafen...*, str. 10 – 11, bilj. 7 (*Damianus* uz kaštelana Enrica možda umjesto *castellanus?*).

¹⁷ WRG 290 (o dvojbenoj pripadnosti vidi: TROTTER, *Die Burggrafen...*, str. 10, bilj. 1); WRG 513; WRG 250, 251, 275, 301, 313, 314, 317, 319 i 300 (pripisuje se Lienzu prema: Martin BITSCHNAU, *Burg und Adel in Tirol zwischen 1050 und 1300. Grundlagen zu ihrer Erforschung*, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Klasse, Sitzungsberichte 403 = Mitteilungen der Kommission für Burgenforschung und Mittelalter-Archäologie, Sonderband 1, Wien, 1983., str. 243); WRG 305 i 313 (vidi: BITSCHNAU, *Burg und Adel...*, str. 164.).

¹⁸ WRG 305. O Neuenburgu blizu Lienza odnosno pored Leisacha vidi: BITSCHNAU, *Burg und Adel...*, str. 383 – 385 (s bibliografijom). U pogledu teškog razlikovanja Neuenburga blizu Leisacha i Neuenburga pored mjesta Bressanone (Brixen) vidi: TROTTER, *Die Burggrafen...*, str. 17, bilj. 1. WRG 305; WRG 313; WRG 500 i 543; WRG 206; WRG 230 i 408; WRG 233; WRG 484 i 498 (o ovoj личности, članu obitelji Devinaca, vidi: ŠTIH, *Studien...*, str. 58.

¹⁹ WRG 233, 305, 313, 331, 367; WRG 434, 442, 455, 459, 468, 488, 503, 513 i 543; WRG 437, 442, 444, 455, 459 i 468.

²⁰ WRG 305; WRG 248; WRG 459, 468, 488 i 524; WRG 558.

²¹ WRG 305, 468, 478, a vjerojatno i 480; WRG 206. Vidi: Günther BERNHARD, »Die Stiftungsurkunde des Klosters Oberburg«, *MIÖG* 108, Wien – München, 2000., str. 265 – 290, posebice str. 272 – 275 i 290. Pretisak: ISTI., *Documenta patriarchalia res gestas Slovenicas illustrantia. Listine oglejskih patriarhov za slovensko ozemlje in listine samostanov v Stični in Gornjem Gradu (1120-1251) / Patriarchenurkunden von Aquileia für Slowenien und die Urkunden der Klöster Sittich und Oberburg (1120 – 1251)*, Wien/Dunaj – Ljubljana, 2006., str. 124 – 147, naročito str. 131 – 134; s inačicom na slovenskom str. 102 – 123, naročito str. 108 – 111.

²² WRG 250 i 251; WRG 313; WRG 478 i 500; WRG 468; WRG 558.

²³ WRG 314, vjerojatno i WRG 315; WRG 203 (pogrešno): točno je da *notitia traditionis* koja se odnosi na isti predmet s identičnim popisom svjedoka (WRG 202) sa sigurnošću potvrđuje nazočnost Bertolda od Moosburga navedenom pravnom poslu, ali mjesto je zaključivanja posla nemoguće utvrditi. Vidi: Reinhard HÄRTEL, »Das Kloster S. Maria zu Aquileia und die Vogtei der Grafen von Görz im 12. und 13. Jahrhundert«, *Archiv für Diplomatik* 35, Köln – Wien, 1989., str. 297 – 419, posebice str. 300 – 361. WRG 248 i 255; WRG 314, 315 i 325.

²⁴ WRG 313, 314 i 331; WRG 233, 248 i 524.

posljedica nedovoljne arhivske tradicije.

Što se tiče ministerijala čije se plemićke titule odnose na neko sjedište na Jugu, možemo utvrditi osobe sa sjedištem u Furlaniji (uključujući i doline Soče i Vipave) i na Sjeveru, ali ne u Kranjskoj ili Istri.²⁵ Uočljivo je da se osobe iz same Gorice spominju puno rjeđe nego osobe iz Lienza.²⁶ Iznimke nalazimo u redovima gospodara Dornberka (Dorimberg)²⁷ i Rihemberka (Rifemberg)²⁸, ne slučajno oba smještena jugoistočno od Gorice. Ove osobe nalazimo u Istri do Buja i u Kranjskoj do Žužemberka (Seisenburg) i Mehova (Meichau), a isto vrijedi i za vladare Devina s istoimenim kaštelom blizu Trsta. No, valja napomenuti da su Devinski bili istovremeno i vazali akvilejskog patrijarha.²⁹

Stižemo tako i do Pazina, tj. do središta goričkih posjeda u Istri, stečenog 1194. godine.³⁰ Volard i Vinter Pazinski pojavljuju se 1249. i 1250. godine u Furlaniji, u Ragogni, odnosno Gorici³¹, ali godine 1247. spominju se i zajedno u jednoj ispravi u korist samostana u Lienzu³². Nažalost, upravo ta isprava nema naznačeno mjesto nastanka, a ni popis svjedoka ne omogućava da se sa sigurnošću pripiše bilo koruško-tirolskom, bilo goričkom području. Poznato je da je Volard obnašao (1250. godine) dužnost grofovskog pincernata.³³ Jedna druga istarska ličnost, Filip od Kožljaka, 1244. pojavljuje se u Mehovu, a 1251. godine u mjestu Latisana u zapadnoj Furlaniji.³⁴ Teško da je moguće usporediti slučaj Henrika od Prema (okolica Ilirske Bistrice), koji se 1234. godine pojavljuje u istarskom Novigradu, jer se tu radi o bratu Hugona Devinskog.³⁵

²⁵ WRG 314; WRG 326; WRG 371, 438, 444 i 458; WRG 524; WRG 317 i 330; WRG 468; WRG 558; WRG 317, 330, 407 i 437; WRG 314, 317, 319 i 330; WRG 407 i 408.

²⁶ WRG 326 i 330; WRG 331; WRG 513 i 554. Vlastela Pevme (blizu Gorice): WRG 380, 384, 396, 407, 408, 513, 522, 537 i 554; WRG 331. Uz pincerna Sigifreda u istom se dokumentu navodi i Sigifred od Flaschberga, stoga ovaj drugi ne može biti pincern. Vidi: ŠTIH, *Studien...*, str. 198 – 199.

²⁷ WRG 301, 317, 319, 361, 367, 407, 408, 427, 444, 468, 513 i 537; WRG 314, 317, 330, 331 i 361.

²⁸ WRG 434, 444, 459, 468, 470, 475, 484, 488, 498, 499, 507, 513, 519, 522, 524, 537, 539, 554, 558, 561, 568; WRG 428 i 444; WRG 435, 480, 482 i 521.

²⁹ O odnosu Goričkih i Devinskih vidi: Peter ŠTIH, »Goriški grofje in devinski gospodje«, *Zgodovinski časopis* 46, Ljubljana, 1992., str. 309 – 321, pretisak: ISTI, *Srednjeveške goriške študije...*, str. 159 – 176 (vidi: ISTI, *Studien...*, str. 53 – 54 i 58); WRG 301 i 330; WRG 239, 305, 314, 470, 475, 507, 537 i 543; WRG 458 i 523 (vidi: ŠTIH, *Studien...*, str. 58 i 82 – 83; WRG 239, 250 i 251; WRG 407; WRG 568.

³⁰ Vidi: ŠTIH, *Studien...*, str. 93 – 94.

³¹ WRG 537 i 554.

³² WRG 521.

³³ Vidi: ŠTIH, *Studien...*, str. 199.

³⁴ WRG 507 i 561.

³⁵ ŠTIH, *Studien...*, str. 58 – 59 s bilj. 296. Ne spominje se u WRG 457.

Niz ćemo završiti Kranjskom: ministerijali čiji se plemićki naslovi odnose na Kranjsku pojavljuju se u Koruškoj samo iznimno, puno češće, međutim, u Furlaniji.³⁶

*

Da zaključimo: stoji da su vijesti o ovoj tematici u dokumentima grofova Goričkih vrlo oskudne, ali u svojoj ukupnosti ipak omogućuju raspoznavanje nekih niti vodilja. Uzimajući u obzir da bi se pojedini ministerijali trebali u principu više pojavljivati u blizini svojih sjedišta, a manje u udaljenim predjelima, broj je dokumentiranih pojavljivanja u zamjetno udaljenim mjestima dosta značajan. Ističe se još jedna činjenica: ne nalazimo članove jedne obitelji uvijek u njenoj matičnoj regiji, a članove druge obitelji – takoreći – u dalekim zemljama u pratnji grofova. Upravo suprotno: uvijek iznova nalazimo pojedine članove jedne te iste obitelji uvijek u matičnoj regiji, dok drugi članovi iste obitelji prate svoju grofovsku vlastelu u udaljene krajeve. Dok o preseljenju obitelji ministerijala iz jedne regije u drugu, možemo utvrditi jasnu liniju sa Sjevera prema Jugu, ne vidi se takva jednostranost u pogledu mobilnosti ministerijala u pratnji grofova, ili barem takva jednostranost nije toliko izražena.

Sve navedeno ne mijenja ništa u osnovi, tj. da je samo vrlo uska skupina upravitelja bila u neprestanom kontaktu s najudaljenijim dijelovima Grofovije. To se podudara sa začecima svijesti o zajednici koja je mogla povezati goričke posjede s ovu i s onu stranu Karnijskih Alpi. U odnosnoj bibliografiji ponavljao se i uvijek se ponavlja podatak da se »Gorička grofovija« pojavljuje u izvorima tek 1271. godine. I to valja revidirati. Nije slučajno da se ovaj prvi spomen »Goričke grofovije« nalazi upravo u ispravi kojom su grofovi Majnard IV. i Albert II. podijelili očevo nasljedstvo.³⁷ Tom prilikom bilo je neizbježno naglasiti jednaku vrijednost dvaju dijelova. Oni su trebali imati ne samo jednaku financijsku vrijednost nego i isti rang: već afirmirana Tirolska grofovija s jedne te (nova) Gorička grofovija s druge strane.

Do polovice XIII. stoljeća teritorijalna formacija grofova Goričkih nije nadišla začetke razvoja jedne »zemlje«, jednog »Landa«. Što se toga tiče, gospoda od Andečsa bila su puno naprednija svojim »ducatus Meranie«, koji je teritorijalno još više rascjepkan nego Gorička grofovija.³⁸ S obzirom na svoju unutarnju stabilnost,

³⁶ Tako navodi: ŠTIH, *Studien...*, str. 149 – 152. WRG 458, 459, 468, 470, 478 i 524 (jasno ovdje nije nabrojan među ministerijalima grofova Goričkih); WRG 234 i 319; WRG 558. Vidi: BITSCHNAU, *Burg und Adel...*, str. 147 – 148. Uz velike ograde: ŠTIH, *Studien...*, str. 153. WRG 558.

³⁷ WRG 868.

³⁸ Vidi geografske karte u: Alois SCHÜTZ, »Das Geschlecht der Andechs-Meranier im europäischen Hochmittelalter«, u: Josef KIRMEIER – Evamaria BROCKHOFF (ur.), *Herzöge und Heilige. Das Geschlecht der Andechs-Meranier im europäischen Hochmittelalter. Katalog zur Landesausstellung im Kloster Andechs 13. Juli – 24. Oktober 1993*, Veröffentlichungen zur Bayerischen Geschichte und Kultur 24/93, München, 1993., str. 21 – 185, naročito str. 80 – 81 i 100 – 101. Noviji sažetak problematike nalazimo kod: Toni AIGNER, »Vojvodina Meranija – zgodovina, pomen, umestitev / Das Herzogtum Meranien – Geschichte, Bedeutung, Lokalisierung«, u: Andreja ERŽEN – Toni AIGNER (ur.), *Groffe Andeško-meranski. Prispevki k zgodovini*

do polovine XIII. stoljeća Gorička grofovija, od Lienza i Gorice do Pazina, nije dostigla standard drugih onovremenih posjeda. Tim je više potrebno poštivati sposobnost grofova goričkih, a potom i plemstva na tom teritoriju, koji su usprkos negostoljubivom okolišu jugoistočnih Alpa, uspjeli još dugo održati na životu ovu političku tvorevinu.

Evrope v visokem srednjem veku. Zbornik razprav z mednarodnega znanstvenega simpozija Kamnik, 22. – 23. september 2000 / Die Andechs-Meranier, Beiträge zur Geschichte Europas im Hochmittelalter. Ergebnisse des internationalen Symposiums Kamnik, 22. – 23. September 2000, Kamnik, 2001., str. 39 – 54.

SAŽETAK

O UNUTARNJOJ KOHEZIJU GORIČKOG TERITORIJA U XII. I XIII. STOLJEĆU

Gorički grofovi su, najvjerojatnije, prvi na prostoru jugoistočnih Alpa formirali teritorij koji je obuhvaćao dijelove današnje Koruške, Furlanije i Istre, s administrativnim središtima u Linzu, Gorici i Pazinu. To područje možemo smatrati prethodnikom u umanjenom mjerilu Unutarnje Austrije iz kasnijeg razdoblja. Međutim, ta je politička tvorevina bila vrlo rascjepkana, a, osim toga, njen su sjeverni i južni dio bili odijeljeni visokim planinama. Glede razvijenoga srednjega vijeka, postavlja se pitanje u kojoj je mjeri ova teritorijalna formacija bila više od puke personalne unije. Polazište za odgovor na ovo pitanje može se, prije svega, naći u putovanjima grofovskih upravitelja koji su bili u pratnji svoje gospode. Pregled relevantnih podataka u izvorima pokazuje da su doista postojale pretpostavke za uniju i na nižim razinama, pa, ipak, rezultat ostaje skroman, čak i ako ga usporedimo s uspjesima drugih dinastija. Potrebno je tim više smatrati valjanom ovu političko-teritorijalnu tvorevinu goričkih grofova, a kasnije i lokalnog plemstva, uzimajući u obzir njenu dugovječnost.

SUMMARY

ON THE INTERNAL COHESIION OF THE TERRITORY OF GORIZIA IN THE 12TH AND 13TH CENTURIES

The Counts of Gorizia were most probably the first to form a territory in the area of the south-eastern Alps. The territory comprised parts of the present-day Carinthia, Friuli and Istria, and had its administrative centres in Linz, Gorizia and Pazin. The area can be considered as the small-scale predecessor of the Inner Austria that would be formed in a later period. However, this political creation was fragmented to a high degree and its northern and southern parts were separated by high mountains. With regard to the Middle Ages, the question is to what extent this territorial formation was more than a just a personal union. The starting point to answer this question can be found in the journeys of the administrators appointed by the counts and

accompanying their lords. A survey of the original relevant information shows that prerequisites for a union at lower levels did exist, but the result remains modest, even when compared with the successes of other dynasties. Considering its long duration, this political-territorial creation of the Counts of Gorizia, and later of the local aristocracy, must be considered valid.

RIASSUNTO

SULLA COESIONE INTERNA DEL TERRITORIO GORIZIANO NEI SECOLI XII E XIII

I Conti di Gorizia sono stati probabilmente i primi a formare, nella zona delle Alpi sudest, il territorio che interessava le parti dell' odierna Carinzia, Friuli ed Istria con centri amministrativi a Linz, Gorizia e Pisino. Possiamo considerare questo territorio il precursore nella misura ridotta dell'Austria Interna del periodo successivo. Però, questa creazione politica era molto frazionata ed inoltre, le sue parti nord e sud erano divise da alte montagne. Per quanto riguarda la metà del medioevo, si pone la domanda in quale misura questa creazione territoriale sia stata qualcosa in più oltre ad una semplice unione personale. Il riferimento per la risposta a questa domanda si può trovare prima di tutto nei viaggi degli amministratori dei conti che accompagnavano i loro signori. L'analisi dei dati significanti nelle fonti dimostra che esistevano davvero le predisposizioni per l'unione anche a livelli più bassi, ma nonostante ciò, il risultato rimane modesto anche se paragonato con successi di altre dinastie. Bisogna pur considerare valida questa creazione politico-territoriale dei conti di Gorizia, e successivamente dei nobili locali, prendendo in considerazione la sua lunga durata